DEN HELDER — HET OERA LINDA BOEK — DE LIDMATEN VAN ENKHUIZEN — CURTENIUS EN TANTE JUUTJ

Ruim honderd jaar geleden, om precies te zijn op 22 februari 1874, overleed in Den Helder *Cornelis Over de Linden*, de man die toen reeds zeven jaar in de publiciteit stond vanwege het in zijn bezit zijnde *Oera Linda Boek*, dat hij naar zijn zeggen in augustus 1848 van een tante, uit de nalatenschap van zijn grootvader *Andries Jans Over de Linden*, overleden Enkhuizen 25 april 1820, had verkregen.

Ofschoon vele boekenplanken diep buigen onder het gewicht van de talloze publicaties met betrekking tot dit Oera Linda Boek, vermoed ik dat de lezers van Gens Nostra toch niet zo vertrouwd zijn met het onderwerp, dat een korte inleiding daarop achterwege zou mogen blijven.

Het Oera Linda Boek is een in codeschrift op papier gesteld manuscript van ruim tweehonderd bladzijden, dat pretendeert een oud-Friese geschiedbeschrijving te bevatten, aanvangend omstreeks 558 v. Chr. en — met grote hiaten — lopende tot ongeveer 50 v. Chr. Het schone, maar onzinnige verhaal wil dat *Apol*, de man van de eerste schrijfster van de kroniek, *Adela*, in de zesde eeuw voor het begin van onze jaartelling de persoonlijke toenaam *Oera Linda* draagt. Zijn zoon heeft de onderscheiding verworven die toenaam ook voor zijn afstammelingen te mogen aannemen!

Telkens zou de kroniek zijn overgeschreven door nakomelingen in de rechte mannelijke lijn, waarvan het Oera Linda Boek zelf nog als laatsten noemt: *Liko, bijgenaamd Over de Linden* in 803 en *Hiddo, bijgenaamd Over de Linden* in 1256. Het thans bekende Oera Linda Boek, dat zich sinds 1938 in de Provinciale Bibliotheek in Friesland bevindt, is dan naar het heet weer een later afschrift, dat via de genoemde grootvader in handen van Cornelis Over de Linden zou zijn gekomen. En deze Cornelis, scheepstimmerman en later eerste Meester-knecht aan 's-Rijks Marinewerf te Den Helder, heeft zich vermoedelijk zeer verheugd in de wetenschap van zijn ongekend ver teruggaande afstamming in de rechte mannelijke lijn van naar schatting zo'n 75 generaties! Dat bijna alle schakels in die reeks onmogelijk meer te vinden en aan te tonen waren zal hem wel minder hebben gedeerd.

Eindeloos zijn de discussies met betrekking tot met name een paar aspecten van het Oera Linda Boek, dat al sedert lang, eigenlijk al sinds kort na de ontdekking ervan in 1867 door vrijwel iedereen voor een mystificatie wordt gehouden. Een van die aspecten betreft de vraag: „wie heeft het manuscript vervaardigd?" Vrij lang is Cornelis Over de Linden zelf, althans door sommigen, voor de vervaardiger aangezien, maar die theorie kent momenteel, zover ik weet, geen aanhangers meer. Maar wie dan wel? Steeds weer komen er nieuwe publicaties die licht op die vraag willen doen schijnen. Van recente datum noem ik hier: 1) F. S. SIXMA VAN HEEMSTRA, *Le problème de l'VVra Linda Bok*, Meppel (ca. 1973); 2) G. J. VAN DER MEY, *Kanttekeningen bij het Oera Linda Boek*, (Leeuwarden, 1978). Evenals vroegere werken geldt het hier in-

Cornelis Over de Linden (1811-1874).

teressante studies, die het doornemen stellig waard zijn, maar die onzes inziens toch geen van alle het laatste woord bevatten.

Een ander minder vaak besproken, maar toch ook heel interessant aspect is het volgende. Er van uitgaande dat Cornelis' verhaal juist is en dat hij het Oera Linda Boek inderdaad van zijn grootvader heeft geërfd, hoe is dit boek dan de familie binnengesmokkeld, waarbij ter verduidelijking moet worden gesteld dat alle bekende — genealogisch aantoonbare — voorouders in de rechte mannelijke lijn van Cornelis zeker niet het niveau van kennis en ontwikkeling hebben gehad om zelf als auteur te kunnen gelden. Het vraagpunt komt daarbij naar voren: was er een familie Over de Linden en heeft de auteur de naam Oera Linda gekozen om het als kroniek voor de Over de Lindens aannemelijk te maken, óf was het boek al in de familie en heeft deze zich als het ware naar het boek genoemd? Is het eerste het geval, dan kan het oudste voorkomen van de familienaam een aanwijzing geven omtrent het tijdstip van de totstandkoming van het manuscript.

Het nagaan van het eerste voorkomen van een naam in een familie is typisch een taak voor de genealoog, en de genealoog die zich hiermede belast, is *W. Tsj. Vleer*, die in 1952 laat verschijnen: *Het Oera-Linda Boek en het ontstaan van het geslacht Over de Linden*. Hij komt tot de slotsom dat de naam Over de Linden het eerst is gebruikt op 15 september 1776 te Enkhuizen bij het huwelijk van *Johannes Jans Over de Linden* met *Willemina ter Beest*. Johannes Jans Over de Linden was een oudere broer van *Andries*, de reeds genoemde grootvader, en zijn beroep was boekhandelaar. Vleer ziet in Johannes de cruciale figuur. Via hem is het Oera Linda Boek in de familie gekomen.

Wij dienen thans de persoon van Johannes Jans Over de Linden nog wat nader te bezien. Hij is te Enkhuizen gedoopt op 18 december 1752 als zoon

van *Jan Andries* en *Janke Johannes van der Woud*. Vleer nu neemt aan dat hem als boekhandelaar het manuscript in handen is gespeel[illegible] danwel dat hijzelf de hand heeft gehad in de totstandkoming ervan. Om n[illegible] het laatste te beginnen: er is met betrekking tot Johannes Jans Over de Linden weinig bekend, maar in elk geval hebben we geen enkele aanwijzing dat hij ook maar voor een klein gedeelte over de niet geringe kwaliteiten beschikte die nodig zijn om een stuk als het Oera Linda Boek te produceren. Het moet toch wel uitgesloten worden geacht, dat het Oera Linda Boek is gemaakt door iemand, van wie verder geen enkele literaire of wetenschappelijke prestatie meer te achterhalen is en die geen enkel ander spoor van kennis en vernuft heeft achtergelaten.

Wij komen dan bij de andere mogelijkheid: het boek werd Johannes toegespeeld. In dat geval zijn er weer twee mogelijkheden: Johannes kreeg het manuscript en is zich vervolgens daarnaar gaan noemen, zij het met een (opzettelijk aangebrachte?) variant in de spelling, óf Johannes heette al Over de Linden en iemand verbasterde die naam bij de samenstelling van het produkt en deed het vervolgens bij de boekhandelaar terechtkomen.

Op dit laatste punt aangekomen wordt belangwekkend wanneer Johannes zich Over de Linden gaat noemen. Zoals gezegd houdt Vleer het op 1776. Alle auteurs hebben dit gegeven nadien, voorzover ze het nodig hadden, keurig overgeschreven en zover mij bekend, wijkt niemand van die mening af. Op 3 januari 1973 echter ontdekte ik in een in het Rijksarchief der Provincie Noord-Holland aanwezige fotocopie van een hervormd lidmatenregister van Enkhuizen de inschrijving van *Johanis Over de Linden* en wel op 17 april 1772. Dat Vleer dit niet heeft gevonden zal wel hierin zijn gelegen, dat genoemd register omstreeks 1952, toen hij zijn onderzoek instelde, nog niet ten archieve voorhanden was. Bovendien was Johanis Over de Linden hier abusievelijk vermeld tussen de lidmaten met voornamen, beginnende met de letter H.

Ik kan begrijpen dat het menig lezer van gering belang zal voorkomen of Johannes zijn naam nu voor het eerst in 1772 of in 1776 heeft gebruikt. Ik moet er dan echter aan herinneren dat Johannes in april 1772 pas ruim 19 jaar oud is, hetgeen impliceert dat als waar is dat Johannes zich naar het boek is gaan noemen, dit boek uiterlijk omstreeks zijn 19de verjaardag aan de familie of aan hem persoonlijk is toegeschoven, in welk geval de vervaardiger wel een onwaarschijnlijk groot vertrouwen in de jongeling moet hebben gehad, dat deze zijn produkt van ongetwijfeld vele jaren arbeid op de juiste en door hem bedoelde wijze zou gaan benutten!

De lezer zal inmiddels hebben begrepen dat schrijver dezes niet behoort tot degenen die geloven dat Johannes in het verhaal een werkelijke rol heeft gespeeld, zulks temeer waar er aanwijzingen zijn dat de naam Over de Linden in de familie al eerder een bekende klank kan hebben gehad. Maar we blijven nog even in het kamp diergenen die dat wel geloven, vooral ook omdat hun verder speuren genealogisch nog een aardige kant heeft.

De „aanhangers van Johannes", zoals ik ze nu maar even wil noemen, kwamen uiteraard eveneens voor de vraag te staan wie de auteur van het werk was en wie het vervolgens — als dat althans een ander was — in Johannes' handen speelde. Welnu, daarvoor was een voordehandliggende, maar kennelijk niet [illegible] goed gecontroleerde oplossing paraat. De reeds genoemde echtgenote van de boekhandelaar, *Willemina ter Beest*, was op 2 mei 1753 in Enkhuizen gedoopt als dochter van *Gerrit ter Beest* en *Judina Geertruida Curtenius*. Dit ouderpaar huwde in Enkhuizen op 26 november 1747 en Judina zou uit Amsterdam komen. En woonde in Amsterdam in de 18de eeuw niet een geslacht van artsen en theologen met de naam Curtenius? En zou niet een gefrustreerd lid van deze intellectuele familie zijn Enkhuizer verwant hebben uitverkoren om bij hem zijn duivelse grap te lanceren?

Een en ander leidde tot een onderzoek naar de plaats van Judina Geertruida Curtenius in de genealogie van haar geslacht. Uit haar huwelijk met Gerrit ter Beest waren in Enkhuizen nog gedoopt Gerrit op 23 september 1750 en Stijntje op 15 oktober 1760, hetgeen haar geboorte tussen ongeveer 1715 en 1730 bepaalde. Helaas echter viel zij in Amsterdam niet terug te vinden en ook niet in omliggende plaatsen als Landsmeer, Schellingwoude en Ransdorp, waar wel Curteniussen hebben gewoond. Ondanks diverse pogingen — ook in plaatsen in het oosten van het land, waar sommige leden van de familie Curtenius zich ophielden — ben ik er tot dusverre niet in geslaagd iets meer van Judina Geertruida Curtenius, de schoonmoeder van onze Enkhuizer boekhandelaar te achterhalen, en elk verband met de Amsterdamse predikanten en artsen ontbreekt derhalve nog, hetgeen de toch al niet zo overtuigende theorie, dat het Oera Linda Boek door een Curtenius bij Johannes is beland bepaald nog zwakker maakt.

Hopelijk zult u het mij niet ten kwade duiden, dat ik dit verhaal met de hiervolgende gebeurtenis besluit. Al enkele jaren zaten een collega en ik getweeën op één kamer in het gebouw waar de juridische afdeling der gemeentesecretarie van Amsterdam is ondergebracht. Het zal najaar 1972 zijn geweest dat deze collega op een vrijdagmiddag opmerkte dat hij met zijn gezin morgen op bezoek zou gaan bij *Tante Juutje*. Aannemende dat het hier om een troetel-naam voor tante ging vroeg ik — niet eens zo erg geïnteresseerd — hoe tante nu echt heette. Wel, antwoordde mijn collega, tante heet *Sandstra*, net als ik, en haar voornamen zijn eigenlijk... *Judina Geertruida*. Mijn mond viel bijna open van verbazing. Ik vertelde van mijn jarenlang gezoek naar Judina Geertruida Curtenius, waar hij nog nooit van had gehoord. Hij kon me alleen nog vertellen dat de grootmoeder van zijn vader en ook van zijn tante een Judina Geertruida Smit was geweest en eigenlijk vond ik dat al heel knap voor iemand die niet aan genealogie deed.

Een onderzoekje op het Rijksarchief te Haarlem bracht aan het licht, dat *Judina Geertruida Smit* in 1839 in Enkhuizen was geboren, als dochter van *Gerrit Johannes Smit* en *Anna Catharina Kettman*. Gerrit Johannes Smit was op zijn beurt een zoon van *Leendert Smit* en de op 13 juli 1785 te Enkhuizen gedoopte *Judina Geertruyd van den Belt*. En de verwachting kwam uit. Haar moeder, *Stijntje ter Beest*, gehuwd met *Engbert van den Belt*, was de in 1760 gedoopte dochter van *Judina Geertruida Curtenius*. Zonder het te weten had ik jarenlang de kamer gedeeld met een nakomeling van iemand, die toen, maar ook nu nog steeds in mijn opsporingsregister is opgenomen.

R. F. VULSMA

Uit "Gens Nostra"

Maandblad der Nederlandse

Genealogische Vereniging.

jaargang 1980.

Amsterdam, 1980

blz 96-99.